لێکۆڵینەوە

د. ئازاد حەمە شەریف

بەرەنگاربوونەوە و روحی یاخیگەری لە شیعری ژنانی کورد

ئەڵقەی یەکەم

پوختە

ئەم لێکۆڵینەوەیە باس لەسەرهەڵدانی ئەو ئاراستە نوێیانە دەکات، کە لە شیعری هاوچەرخی ژنانی کورددا دەرکەوتوون. لێکۆڵینەوەکە لە سێ بەش پێک دێت. بەشی یەکەم بە کورتی تیشک دەخاتە سەر ئەو چەوساندنەوەیەی، کە دژ بە ژنانی کورد بە درێژاییی مێژوو پیادە کراوە. ئەمەش لە ئەنجامی ئەو عەقلییەتە دواکەوتووەیە، کە لە کۆمەڵگەی کوردەواریدا هەیە و لەپاڵ بوونی سیستەمی باوکسالاری سەدەکانی رابردوو.

بەشی دووەم باس لەم دەنگە نوێیانە دەکات، کە لە دواچارەگی سەدەی بیستەمدا دەرکەوتن. هەرە دیارترینی ئەو دەنگانە : شیرین کەمال و نەزەند بەگیخانی و کەژاڵ ئەحمەد و چۆمان هەردی بوون. هەر دەنگێک لەوان ئاراستەیەکی تایبەتی دەنوێنێت. بۆیە، دەتوانین بڵێین کە ژنی کورد کەوتنە دەربڕینی هەستە قووڵەکانی خۆیان و داواکردنی مافەکانیان وەکو مرۆڤ.

بەشی سێیەم سەرەنجامەکانی ئەم لێکۆڵینەوە دەخاتەڕوو لەگەڵ ئەو هۆکارانەی بوونە هۆی پەیدابوونی ئەم دەنگانە لە شیعری ژنانی کورد و لایەنە دەرەنجامەکانی باسەکەش هەر لێرەدا باسی لێوە کراوە. باسەکە بە بیبلۆگرافیا کۆتایی هاتووە.

چەوساندنەوەی ژنان لە کۆمەڵگەی کوردەواریدا

ژنانی کۆمەڵگەی کوردەواری بەگشتی رووبەڕووی سێ جۆرە چەوساندنەوەی جیاواز دەبنەوە: چەوساندنەوەی ئابووری، چەوساندنەوەی نەتەوایەتی، کە لەگەڵ پیاوان پێکڕا دەیچێژن و چەوساندنەوەی رەگەزی وەکو ژن. بەپێی روانینی خێڵەکییانەی کۆمەڵگەی کوردەواری، پیاوان هەمیشە بە سەرچاوەی پەیداکردنی داهات دانراون، چونکە بەپێی ئەم روانینە کۆنە تەنیا کاری دەرەوەی ماڵ بە کار دەژمێردرێت و کاری ناوەوەی ماڵ بە ئەرک دادەنرێت، کەواتە کاری ناوەوەی ماڵ بە هیچ جۆرێک وەکو بەشێک لە سەرچاوەی داهاتی خێزان ناژمێردرێت، هەر بەم پێوەدانگەش مانەوەی ژن لە ماڵەوە و کارکردنی وەکو کەیبانووی ماڵ لە بەرچاو نەگیراوە. جا لەبەرئەوەی پیاوان داهاتێک لە دەرەوەی ماڵەوە بۆ ناو ماڵ دێننەوە، ئەوان دەبن بە سەرچاوەی داهاتی خێزان. لە ئەنجامی ئەوەشدا، پایەی پیاو بەهێز دەبێت و پایەی ژنان لەچاو هی پیاوان بەرەو دابەزین دەچێت.

بارودۆخی سیاسی کاریگەرییەکەی لەسەر ژن زۆر خراپترە لەچاو هی پیاو. ئەمەش بۆیە وایە، چونکە کاتێک پیاوان لە دژی رژێمە داگیرکەرەکان دەجەنگن، ژنەکانیان لە ماڵەوە دەمێننەوە و شان دەدەنەبەر منداڵ بەخێوکردن و هەموو ئەرکەکانی ماڵەوە و دەرەوەش. زۆر جاریش ئەوان لەلایەن پیاوانی رژێمەکانەوە دەگیرێن و دەکرێنە بارمتە و دەستبەسەر و گەلێک جارانیش وەک تۆڵەسەندنەوە دەستدرێژییان دەکرایە سەر.

لە ناو خێزانیشدا، ژنی کورد لە سادەترین مافەکانیان بێبەش کراون _ وەکو مافی هەڵبژاردنی هاوسەر و دڵخوازی خۆیان. ئەوان لەلایەن باوک و مام و خاڵ و براکانیانەوە بەشوو دەدرێن و زۆربەی جاریش ئەو کەسەی دەبێتە هاوسەریان لە تەمەنی خۆیان هەر

نەیاندیون و نەیان ناسیون. خۆ ئەگەر بەرێکەوتیش هەندێک کچ زاتی ئەوە بکەن ئەو کەسە دەستنیشانکراوانە رەت بکەنەوە، ئەوا زۆر بە ئاسانی هەڕەشەی مەرگیان لێ دەکرێت.

جا وەکو دژەکردارێک بۆ ئەو چەوساندنەوە فرە لایەنەی ژنان لە کۆمەڵگەی کوردەواریدا، چەند دەنگێکی ئازا و دلێر ئەم بارودۆخە سەپاوەیان رەت کردووەتەوە و بەشێوەیەکی ئاشکرا یان بەشێوەیەکی هێمایی داوای ماف و ئازادییان بۆ ژنان کردووە. لە سەرووی ئەم دەنگانەشەوە ژنە شاعیرەکانمان لە رێزی پێشەوەی داواکارانی ئازادی و یەکسانی بۆ مافەکانی ژنان دێن.

ئەو دەنگە نوێیانەی چەوساندنەوەی ژنان رەت دەکەنەوە

أ) شیرین کەمال (١٩٥٤ –) دەنگێکی یاخی دژ بەستەمی پیاو

زۆرێک لە نووسەرە کوردەکان رەخنە لەو چەوساندنەوە و بێدادییە دەگرن کە دژ بە ژنان پیادە کراوە. هەندێک لەو نووسەرانە بەناوی ئاشکرای خۆیانەوە بابەتەکانیان دەنووسن و هەندێکیشیان ناوێکی خوازراوە بەکار دەهێنن و لە پەناوە داوای مافی تەواوەتی بۆ ژنان دەکەن کە لەگەڵ پیاوان یەکسان بن.

شیرین کەمال (١٩٥٤–) یەکێکە لەو نووسەرانەی کە بڕوای وایە کە ژنان پێویستە خاوەنی مافی تەواوی خۆیان بن. ئەو شاعیرێکی یاخییە و هەوڵ دەدات کە کۆتایی بە ستەمکاری پیاوان بهێنێت. ئەو ژنە خاوەن بیرێکی ئازایە و بە وشە هەستبزوێن و وروژێنەرەکانی خۆی رووبەڕووی کۆمەڵگە پیاوسالارییە نەزانەکەی دەبێتەوە. لەلای ئەو، سیستەمی خێزانی پیاوسالاری گەلێک کێشە و ئارێشەی کۆمەڵایەتی و دەروونی بۆ ژنان دروست کردووە کە وادەکات ژیانیان بێ بەرهەم و بێ تام و بێ خۆشەویستی و ئەوین بێت.

وەک دیاریشە، ژنان تووشی چەوساندنەوەیەکی یەگجار زۆر دەبنەوە لە ناو کولتووری دواکەوتووی کوردیدا. هەر ئەم کولتوورە دواکەوتووەشە ناچاریان دەکات کە هەستە راستەقینەکانی خۆیان بشارنەوە و زۆر بەوریاییەوە بیر لەوە بکەنەوە چۆن ئەو هەستانە دەربڕن نەوەک تووشی بەدحاڵیبوون بن لەلایەن ئەوانەی لە دەوروبەریانن. لە کۆمەڵگەی کوردەواریدا، بەگشتی، زەحمەتە رێگە بە ژنان بدرێت لەگەڵ هاورێ و هاوکارەکانیان تێکەڵ بن، چونکە خەڵکانێک هەن قسەوقسەڵۆکیان بۆ هەڵدەبەستن تا ناوبانگ و ئابڕووی ئەو ژنانە بشێوێنن. پێویست ناکات کە ئەم قسەوقسەڵۆکانە راستبن و زۆر جاران ئەو قسانە لە ئەنجامی بەخالەت پێ بردنەوەن. لە هەموو ئەو پێوەندییانەش کە ژنان لەگەڵ

پیاواندا دەبیەستن، هەر ژنان بە زەرەرمەندی و رەنج بەخەساری دەمێننەوە. جا وەکو هاوار و نارەزاییەک دژ بەو رەوشە هەستخنکێنەی ژنان تێیدا دەژین، شاعیر هاوار و بێدادی خۆی دەردەبڕێت:

زەمەن بەرائەتی دزیم
بۆرە پیاوانیش
دڵرەقانە
رۆحمیان پیر کرد
لەم زەمەنە جەردەیەدا
تۆ دەتوانی
بەرائەتی دزراوم
بۆ ببینییەوە؟!
لە سەردەمە ناشرینەدا
تۆ پێت دەکرێ
رۆحی پیرم
جوان کەیەوە؟

شیرین کەمال، کەنارەکانی خەون (ل. ١٦٥)

شاعیر بەردەوام دەبێت لە سکاڵاکردن و ژماردنی ئەو ئازار و مەینەتییانەی کە رەگەزەکەی بە دەست ستەمکاری سیستەمی دواکەوتووی کۆمەڵگە دەیچێژن. لە هەر هەنگاوێکدا بۆ تێرکردنی ئارەزووە جەستەییەکانیان، دەیان کۆسپ دەبنە رێگر و نایەڵن بەئاسانی بە مورادی دڵی خۆیان بگەن. تەنانەت زۆر کات نیگا بەسەزمانەکانی عاشقان دەکەونە ژێر چاودێرییەکی توندی کەسانی مێشک پووت و ئەو چاودێرییە وەکو تۆڕی دڕکەزی ئازادی جووڵانەوەیانی لێ داگیر کردووە:

چاوم بە چاوانت دەگا
هەزاران تۆڕی دڕکەزی
راوی نیگاکانمان دەکەن
بۆیە نیگاکانی تۆ تەرەیە و
نیگای منیش بەندە...

شیرین کەمال، کەنارەکانی خەون (ل. ١٦٦)

جا لە کۆمەڵگەیەکدا کە نیگای بێگوناهی عاشقان بکوژرێت و لە هەموو لایەکەوە سەدان سیخوڕ و گومانبار دەوریان دابن، ژنان هەرگیزاو هەرگیز ناتوانن چێژی خۆشی لە ژیانیان ببینن و ئارەزووەکانیان تێر بکەن. لە ترسی قسە و سەرزەنشتی خەڵک ئەوان دەبنە کەسانی دووڕوو. لە بەرچاوی خەڵک، ئەوان دەبێ خۆ لە دنیای پیاوان و پێوەندییە جەستەیییەکانەوە بەدوور بگرن، کەچی بە نهێنی ئەوان ئارەزووەکانی خۆیان تێر دەکەن. سەرەنجام ئەم بارە ناهەموارە وایان لێ دەکات ببنە کەسایەتییەکی شیزۆفرینی. بەڵام ئەم بارە تا سەر بە شاراوەیی نامێنێتەوە و ڕۆژێک هەر دادێت پێوەندییەکانیان بکەونە ڕوو. ئەم ململانێیە دەروونییەی نێوان ئەوەی کە کۆمەڵگە لە ژنانی دەوێت و ئەوەی کە ژنان بەخۆیان چییان دەوێت ناوجەرگیان هەڵدەکۆڵێت. لە کۆتاییشدا، ئەم گڕە بەتینەی عیشق و سۆزی ئاگراوییان بەردەوام دەیانسووتێنێت. ئەوان لە ترسی خەڵک دەیانەوێت وا بنوێنن کە ڕقیان لە پیاوە، کەچی ژێربەژێر هەمیشە لە ناو ئەو ئەوینەدا گەورە دەبن و دەتوێنەوە:

سوێند دەخۆم:
چیتر چاوەڕوانت ناکەم
پەردەکەش لانادەم
گوێ بۆ دەنگەکان هەڵناخەم
لە زەنگی تەلەفۆنەکەش
داناچڵەکێم
کەچی هەر دەرلەحزە
عاشقێکی هەرزەکار
لە ناخما دەگری
کە گوێی لە گۆرانییەکی عەشق دەبێ.

جا لە کۆمەڵگەیەکدا کە نیگای بێگوناهی عاشقان بکوژرێت و لە هەموو لایەکەوە سەدان سیخوڕ و گومانبار دەوریان دابن، ژنان هەرگیزاو هەرگیز ناتوانن چێژی خۆشی لە ژیانیان ببینن و ئارەزووەکانیان تێر بکەن

پیاوانی عەقڵ خێڵەکی ژنانیان تەنیا وەکو ئامرازێکی سێکسی دەوێت نەک وەکو مرۆڤ. بۆیە لەلای ئەم جۆرە پیاوانە جوانی و هەستی ناسک شتی بێ مانان

سوێند دەخۆم:
لە خەونەکانم وەدەرت نێم
بۆیە شەوانە
پێش نووستن
کێڵگەی خەونەکانم
بە ئایەتەلکورسی و فاتیحا
(مین رێژ ئەکەم)
نەبادا و خوانەکردە
شەیتانی نیگایەکت
زەفەرم پێبەرێ..
کە بەیانی بەخەبەردێم
لە هەموو رۆژێ زیاتر
بیرت ئەکەم!!

شیرین کەمال، ئێوارەیەک ئەو نایەت، ل ل. ١٠٠- ١٠٢)

ب) نەزەند بەگیخانی (١٩٦٢ -)

نەزەند بەگیخانی

ئەم شاعیرە رۆشنبیرە بڕوای وایە زۆر زەحمەتە کۆمەڵگەی کوردەواری گۆڕان بەخۆیەوە ببینێت، چونکە لەو کۆمەڵگەیەدا پیاوان هێندەی خوا خۆیان پێ مەزنە و ژنانیش تاڕادەی کۆیلە نزم کراونەتەوە. پیاوانی عەقڵ خێڵەکی ژنانیان تەنیا وەکو ئامرازێکی سێکسی دەوێت نەک وەکو مرۆڤ. بۆیە لەلای ئەم جۆرە پیاوانە جوانی و هەستی ناسک شتی بێ مانان و خۆتێرکردنی جەستەیی هەموو ئەوەیە کە ئەوان بەدوایدا وێڵن:

پیاوانی هۆزەکەم شەوانە بەرماڵی سپی لەسەر رانی ژنەکانیان رادەخەن و
دەروێشانە رۆحە ئەهریمەنیەکانییان دەپژێننە ناو پەرستگاکانی لەش
هەرگیز بیر لە جوانی ناکەنەوە...
...

ژیانی ژنانی پیاوانی هۆزەکەم ژێی بوونێکی نەزۆکە
مێردەکانیان ئاوازی شەهوەتی لەسەر ساز دەکەن

(نەزەند بەگیخانی، دوێنێی سبەی، ل ۷۳)

ئەو هۆیەی وا دەکات کە ئەم رەوشە ناهەموارە بە نەگۆڕی بمێنێتەوە ئەوەیە کە نەوەیەک لە پیاوانی هۆز نەوەیەکی تری کوڕەکانیان لەسەر هەمان داوونەریتی کۆن پەروەردە دەکەن. بە هەمان شێوەش، نەوەیەک لە ژنانی هۆز نەوەیەکی تری کیژەکانیان لەسەر هەمان داوونەریتی جاران پەروەردە دەکەن. کەواتە، ئەم بازنە بۆشە هەتاهەتایە بەردەوام دەبێت. لە ئەنجامدا، پیاوەکان سەدە دوای سەدە دەبنە چەوسێنەر و ژنەکانیش هەر بە چەوساوەیی دەمێننەوە. لە کۆتاییدا ژنانی کورد نائومێد و هەناسەسارد دەبن و لە ناو ئەفسانەی نەزانیدا نقووم دەبن، چونکە هەموو دەرفەتێکی خۆڕۆشنبیرکردنیان لێ زەوت کراوە:

ژنەکان دەبن بە دایک و بیر لە کچەکانیان دەکەنەوە

..

پیاوەکان دەبن بە باوک و بیر لە کوڕەکانیان دەکەنەوە
پیاوانی هۆزەکەم بەفیزانە دەست درێژ دەکەن و لە کەلێنە تەڕەکانی لەشیان
قەفە هێز و قەفە شەرەف دەڕننەوە و دەیکەن بە موڵکی کوڕەکانیان.

(نەزەند بەگیخانی، دوێنێی سبەی، ل ل ۷۳-۷٤)

ج) کەژاڵ ئەحمەد (۱۹٦۷ -   )

کەژاڵ ئەحمەد

ئەگەر شیرین کەمال و نەزەند بەگیخانی رەخنە لە چەوساندنەوە و ئەو ستەمەی بەرامبەر بە ژنان دەکرێت بگرن، کەژاڵ ئەحمەد هەموو چەشنە چەوساندنەوەیەکی ژنان رەت دەکاتەوە و هەموو قورسایی شیعرەکانی دەخاتەسەر تێرکردنی جەستەیی ژنان. ئەو شاعیرە یەکجار یاخییە بازنەی هۆشیاری ژنان فراوان دەکات بەوەی هانیان دەدات کە فێری ئەوەبن چێژ لە هەر ساتێکی ژیانیان ببینن و چەندی دەتوانن ئارەزووە سەرکوتکراوەکانیان بە ئازادی دەربڕن. ئەو دان بە پێوەندیە جەستەییەکانی خۆیدا دەنێ، چونکە لەلای ئەو ژنایەتی مایەی

سـەربەرزییە نەک شـەرمـەزاری. وێڕای ئەوەش، ئەو لەو بڕوایەدایە کە ژنانی کـورد زۆر لە حـەزرەتی مـەریەمە بەبەزەییترن، چونکە ئەوان ئامـادەن خـۆیان لە پێناو ڕۆڵەکانیـان بکەنە قوربانی.

ئەو تەنیا نایەوێت ببێتە ژنێکی ئاسایی یاخۆ شـاعیرێکی بەناوبانگ یان تەنانەت شـای جوانان. ئەو دەیەوێت هەموو ئەو لەمپەرانە بشکێنێت کە کۆمـەڵگەی پیاوسالاری لە بەردەم خواست و ئارەزووەکانی ئەو دایناوە:

ئاواتی من گەورەترە

لەوەی بە تەنیا ئافرەتبم

یان شاعیربم یان شای ژنان

....

خەونەکانم بالاّترن لەو سنوور و نەریتانەی

لەم دنیا بۆم دانراون

لەو نەخشانەی لە ئەو دنیا بۆم کێشراون

گەورەترن لە وشەی ژەنگگرتووی ئەوان.

کەژاڵ ئەحمەد، دیوانی کەژاڵ ئەحمەد (ل. ١٤)

ئەو بەڕاسـتی ڕووبەڕووی کۆمـەڵگە پیـاوسـالارییـەکەی بووەتەوە و تـا دوا ڕادەش هـەمـوو بەهاکـانی کـۆمـەڵگە دواکەوتـووەکـەی ڕەت دەکـاتەوە. لەلای ئەو پیـاو سـەرچاوەی هـەمـوو بەدبەختـی و ئێش و ئازارەکانـی ژنانە. پیاو لە شـیـعرەکانی ئەودا سـەرچاوەی ژیان نییـە، بەڵکو سـەرچاوەی مـەرگ و لەناوچوونە. ئەم کۆپلە شـیـعرەی کە پـتر بۆنی دادگاییکردنی پیاوی لێ دێت، بە ئەوپەڕی ئازاییەوە ڕوو لە پیاو دەکات:

ویستم بزانم چەند قەڕنە

لەسەر کورسی کاسەی سەری

زەمین و مێ دانیشتووی

....

تۆ بە تەنیا هیچ ڕەوانیت

تۆ بە تەنیا هیچ نابەخشی بیجگە لە وێرانی

بێجگە لە مردنێکی نائینسانی ...

کەژاڵ ئەحمەد، دیوانی کەژاڵ ئەحمەد (ل. ٣٨)

هەرچەندە کەژاڵ پیاو بە سەرچاوەی هەموو ئێش و ئازارەکانی ژنان دادەنێت، ئەو ناتوانێت خۆی لەو سیحرە ئازاد بکات کە پیاو پێی دەبەخشێت. ئەو بە تەواوی پیاو رەت ناکاتەوە، چونکە دەزانێت ژیان بەبێ ئەو ئەستەمە. کەچی ئەو، ئەو زوڵمە رەت دەکاتەوە کە بە درێژایی مێژوو پیاو لە رەگەزەکەی ئەوی کردووە. شیعرەکانی پڕن لە کاری جەستەیی لەگەڵ پیاو. ئەم پارچە شیعرەی خوارەوە نموونەیەکی هێندە قووڵ و هەستبزوێنە کە زۆر بە دەگمەن لە شیعری ژنانی کورددا دەبینرێت:

گوناهێکی گەلێ گەورەترم کرد و
پاشان لە نێو حەوزێکی شیندا دانیشتم
قاچەکانی ئەو پەرژین و دەستەکانی من
نیلۆڤەری سەرئاوی ئاگر بوون
لەگەڵ ماسییە گەورەکە
بکوژترین مەلەمان کرد
لەگەڵ جووتە هەڵماتەکە
هاوار و ئاهەکانیشمان یاریی بوون
تۆ چیت ئەی ساحیرترین پیاو.

کەژاڵ ئەحمەد، دیوانی کەژاڵ ئەحمەد (ل. ١١٤)

ژنی کورد زۆربەی کات هەست بە تەنیایی دەکات، چونکە بازنەکانی روانینیان تەسکە و زۆرشت نییە خۆیان پێیەوە خەریک بکەن و زۆر شوێنیش نییە بۆی بچن. ئەوان لە ناو چوار دیواری ماڵە تەقلیدییەکانیان زیندان کراون. هەربۆیەش مێردەکانیان لەلای ئەوان هەموو شتێکە و دنیای تەواوەتی ئەوانە. لەو ژیانە بۆش و چۆڵەیاندا، ئەوان دەخوازن مێردەکانیشیان هەمان هەستی ئەوانیان هەبێت. بەڵام کاتێک ئەمە ناکرێت و نابێت چونکە مێردەکانیان دنیایەکی تریان هەیە، دنیای ئێش و کار، دنیای هاورێ و

ژنی کورد زۆربەی کات هەست بە تەنیایی دەکات، چونکە بازنەکانی روانینیان تەسکە و زۆرشت نییە خۆیان پێیەوە خەریک بکەن و زۆر شوێنیش نییە بۆی بچن

ژنان، هەر بە سروشتی خۆیان، حەز بە گەڕانەوە بۆ رابردووی خۆیان دەکەن بەتایبەتیش ئەگەر لەو رابردووەدا یادگاری چێژێکی جەستەیی تێدا بێت.

شـتـی تر، ئەوان هـەست بە تەنیـایی و نائومـێـدی دەكـەن و دەكـەونە سـەرزەنشـتكردنی پیاوەكانیان و گلەیی لە بەختی رەشی خۆیان دەكەن:

كە دڵداریت لەگەڵ ئەكەم
سەنتەری ژیانی منیت
هیچ دیار نییە
هەموو دنیا سەرابە تۆ نەبیت
كە دڵداریم لەگەڵ ئەكەیت
شتێكم لە شتەكانت
ئەی پیاو تۆ چەند نەرجسییت!

كەژاڵ ئەحمەد، دیوانی كەژاڵ ئەحمەد (ل. ٢٢١) لەلای كەژاڵ ئەحمەد،

پەردەی كـچێنی هـیچ بایەخ و مـانایەكی نییـە. ئەو ئامـادەیە نەك تەنیـا جارێك بەڵكو هـەمـوو رۆژێك سەدان جار كـچێنی خۆی لەدەست بدات، ئەگـەر ئەوەی پێ بكرابووایە. ئەو ئامادەیە بۆ كۆتایی هێنان بە ئەفسـانەی شـەرەف لە كولتووری رۆژهـەڵاتی ناوەڕاسـتدا كە بە پەردەی كچێنییەوە گرێدراوە:

بەداخەوە
یەك جار بۆم هەیە كچێنی ببەخشم
دەنا رۆژێ سەد جار
دەبووم بە ژنی قەسیدە و
دیسان دەشبوومەوە بە كچ
كچی هەموو خەونەكانت.

كەژاڵ ئەحمەد، دیوانی كەژاڵ ئەحمەد (ل. ٢٣٤)

د) چۆمان هەردی (١٩٧٤ –)

دنیـای ئەم شـاعیرە گـەنجـە زۆر لە دنیای شـاعیـرەكانی پێش خۆی جیـاوازە. لەلای ئەو، پیاوان هۆ و سـەرچاوەی ئێش و ئازارەكانی ژنان نین. بە پێچەوانەوە، پیـاوان ئەو ئامرازەن كـە ژنان بەهۆیـەوە دەتوانن بگەن بە بەرزترین ئاسـتی چێـژی روحی و جـەسـتـەیی. ئەم روانینە گـەشـبینانـەیە بەرامبـەر بە سێكس روانینێكی رۆژهـەڵاتی یـان كوردانە نییـە چونكە ئەو كـیـژە شـاعـیـرە هـەر لە سـەرەتای تـەمـەنی هـەرزەكـاریدا لە رۆژئاوا ژیاوە. ئەو لەوێ توانیویەتی بـەوپەڕی ئازادی هـەستەكانی دەرببڕێت یان رەفتـار بكات. ئەو شـەرمی پێ نییـە

که داوا له گەنجێک بکات که پێکەوه له بەرامبەر ئاوێنەیەکدا رووت ببنەوه و پێکەوه جووت ببن. نه هەستی گوناه و نەشەرمی کچانه رێگر نابن له بەردەم رووتبوونەوەیدا. ئەم هەڵوێسته چەند هەنگاوێک لەپێشتره لەوەی له شیعری ژنانی کورد دەبینرێن:

دەستم بەرێ
با بە رووتی بچینە ئاوێنەکەوە.
بارانی عیشق
هەردووکمانی تەڕکردووە
ئارەزووی فڕینێکی تر
لە چاومانا سەوز بووە.

لە رونی ئاوێنەکەدا
تەسلیم بە دەستەکانت دەبم
هەڵمی هەناسەکانی تۆ دام دەپۆشێ
سەیرت دەکەم
چەند بە نەرمی ماچم دەکەی.

چۆمان هەردی، کۆمەڵه شیعر (ل ١٢).

ژنان، هەر به سروشتی خۆیان، حەز به گەڕانەوه بۆ رابردووی خۆیان دەکەن بەتایبەتیش ئەگەر لەو رابردووەدا یادگاری چێژێکی جەستەیی تێدا بێت. بچووکترین شت که پێوەندیی بەم بۆنانەیەوه هەبێت هەر هەموو یادگارەکان دەخاتەوه ناو مێشکی هەستیار و ناسکیان. تاڵه موویەک که لەسەر نوێن جێمابێت یان دەست بەر لەش کەوتنێک وایان لێ دەکات مووچڕکەی خۆشی به لەشیان دابێت:

تاڵێ مووی لێ بەجێماوە
جێگە، بۆنی لەشی ئەوی هەڵمژیوە
هەناسە گەرمەکانی ئەو
لەشتومەکی ئەم ژوورە سپییە ئالاوە
کەنتۆرەکەم جل و بەرگی لێ دزیوە
جێگە پەنجەی لەسەر لەشم جێهێڵاوە.

چۆمان هەردی، کۆمەڵه شیعر (ل ١٤).

سەرەنجام

لەم ٢٠-٣٠ ساڵەی رابردوودا، ژنە رۆشنبیرەکانی کورد هۆشیارتر بوونەوە دەربارەی شوێن و رۆڵیان لە ژیاندا. هەربۆیەش کەوتنە رەخنەگرتن و رەتکردنەوەی ئەو رەوشە خراپەی کە لەلایەن کۆمەڵگەی پیاوانەوە بەسەریاندا سەپابوو. هێرشی ئەوان بەشێوەیەکی سەرەکی ئاراستەی عەقڵییەتی خێڵەکی سیستەمی خێزانی باوکسالاری کراوە. ئەوان هەوڵ دەدەن کە چەمکە رۆژهەڵاتییەکانی شەرەف و گوناه سەرلەنوێ پێناسە بکەنەوە و داوای مافی رۆشنبیری و دەرفەتی یەکسانی کار دەکەن. لە شیعری ئەو ژنە شاعیرانەدا، رەشەبای گۆڕان هەڵی کردووە و خەریکە بەها کۆنە دارزیووەکانی کۆمەڵگەی رۆژهەڵاتی ریشەکێش بکات.

لەپاڵ شیرین کەمال و نەزەند بەگیخانی و کەژاڵ ئەحمەد و چۆمان هەردی، چەندین ژنەشاعیری تر هەن کە رەخنە لە شوێن و پێگەی نزمی ژنان لە ناو کۆمەڵگە دەگرن. لەوانە: نەجیبە ئەحمەد، ئەرخەوان، چنار نامیق، چنوور نامیق، مەهاباد قەرەداغی، بێگەرد حوسێن، بەهرە موفتی، تریفە دۆسکی، ناڵە عەبدولرەحمان و چەندانی تریش. ئەم ژنە شاعیرانە تەنیا نایانەوێت وەکو مرۆڤ رێزیان لێ بگیرێت، بەڵکو دەشیانەوێت ئارەزووە روحی و جەستەییەکانیان فەرامۆش نەکرێت. دەیان ژنەشاعیری تریش هەن کە ئەو رێچکەیەیان گرتووە و ئێستا هەوڵ دەدەن کۆسپ و لەمپەرە دارزیوەکانی کۆمەڵگەی کوردەواری وەلا بنێن و ئازادی خۆیان لە ستەمکارە پیاوەکان وەدەست بهێننەوە.

سەرچاوەکان

١) شیرین کەمال، کەنارەکانی خەون (سلێمانی بڵاوکراوەکانی بنکەی ئەدەبی و روناکبیری گەلاوێژ، ١٩٩٩)

٢) شیرین کەمال، ئێوارەیەک ئەو نایەت، (سلێمانی ٢٠٠٣).

3) Azad Hamad Sharif, "Shireen Kemal: A Poetess with A Rebellious Spirit" Kurdistan News. No (13) June, 2001, p. 5,

٤) نەزەند بەگیخانی، دوێنێی سبەی (فەرەنسا : لە بڵاوکراوەکانی AAPKF،١٩٩٥)

٥) کەژاڵ ئەحمەد، دیوانی کەژاڵ ئەحمەد (سلێمانی: لە بڵاوکراوەکانی وەزارەتی رۆشنبیری، ٢٠٠٦)

٦) چۆمان هەردی، کۆمەڵە شیعر (بێ شوێن و ساڵی چاپ).